

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage

Onderwerp : Internetconsultatie Tijdelijke experimentenregeling nieuwe stembiljetten
Datum : 6 december 2023
Referentie : 23-0918/TH
Inlichtingen bij : Thijs Hardick, t.hardick@iederin.nl

Geacht ministerie,

Ieder(in), Oogvereniging, Sien, KansPlus, LFB, Alzheimer Nederland, Stichting ABC en de Seniorencoalitie, bestaande uit ANBO, KBO-PCOB, Koepel Gepensioneerden, NOOM en SOMNL vinden het belangrijk dat iedereen, ongeacht beperking, chronische aandoening, leeftijd of psychische kwetsbaarheid, zo zelfstandig mogelijk kan stemmen.

Veel mensen vinden het stembiljet te ingewikkeld en moeilijk te hanteren vanwege het formaat. We zijn daarom verheugd dat er nu een concreet voorstel ligt voor een nieuw stembiljet, dat de toegankelijkheid van het stemproces voor een grote groep mensen moet verbeteren.

Toegankelijkheid van de samenleving is voor mensen met een beperking de basis om op voet van gelijkheid te kunnen meedoen. Volgens artikel 29 van het VN-verdrag handicap hebben mensen met een beperking het recht om deel te nemen aan het politieke en openbare leven. Dit betekent onder meer dat zij zonder obstakels en zo zelfstandig mogelijk moeten kunnen stemmen. Daarom ondersteunen wij dat de regering manieren onderzoekt en probeert om het stemmen in algemene zin eenvoudiger en toegankelijker te maken.

Naast deze experimentenwet loopt er ook een wetstraject om ondersteuning in het stemhokje ook mogelijk te maken voor mensen met een verstandelijke beperking en mensen die om andere (niet fysieke) redenen ondersteuning wensen bij het stemmen. We juichen een vereenvoudigd stembiljet toe maar dat laat onverlet dat de ondersteuningsbehoefte in het stemhokje voor deze mensen nog steeds blijft bestaan.

Aandachtspunten

Het voorstel dat er nu ligt vereenvoudigt het stembiljet. Om het stembiljet nog toegankelijker te maken geven wij vier aandachtspunten mee:

1. Het stembiljet moet voorzien zijn van pictogrammen met de logo's van de politieke partijen en lijstnummers, zodat het voor mensen die moeilijk of niet kunnen lezen makkelijker wordt om zelf hun keuze aan te geven;
2. Als het nieuwe stembiljet is ingevoerd dan zou het op ieder stembureau in Nederland voor mensen met een visuele beperking mogelijk moeten zijn om zelfstandig hun stem uit te brengen.
3. Als het nieuwe stembiljet is ingevoerd dan zou het voor mensen met een verstandelijke beperking of bijvoorbeeld lage taalvaardigheid of lichte dementie mogelijk moeten zijn om zelfstandig hun stem uit te brengen, inclusief oefenen vooraf én desgewenst ondersteuning in het stemhokje.
4. Werk bij het ontwerp van het stembiljet volgens de principes van inclusief ontwerp en betrek ervaringsdeskundigen bij het ontwerp, testen, daadwerkelijk gebruik tijdens de verkiezingen en bij de evaluatie.

We onderschrijven de context bij dit voorstel: dat grote stembiljetten moeilijk hanteerbaar zijn, juist in combinatie met hulpmiddelen zoals een stemmal voor mensen met een visuele beperking. Wij denken dat een eenvoudiger en overzichtelijker stembiljet het stemproces makkelijker maakt. Ook biedt het voorgestelde stembiljet mogelijkheden om de stemmal te hergebruiken in plaats van voor iedere verkiezingen een nieuwe stemmal op maat te maken. Naast dat het duurzaam is, biedt het nieuwe stembiljet mogelijkheden om eenmalig een grote partij stemmallen aan te schaffen voor alle gemeenten. Het toevoegen van logo's en andere visuele herkenningmiddelen maakt het ook voor veel mensen met een lage taalvaardigheid of verstandelijke beperking makkelijker om zelfstandig hun stemkeuze kenbaar te maken.

Vragen en verbeterpunten

Over het voorstel hebben wij nog wel wat vragen en verbeterpunten:

- Kiezers zijn al jaren gewend om 1 rondje rood in te kleuren. Wat is het resultaat wanneer je alleen het rondje van de partij invult en niet het vakje voor een persoon? Is je stem dan ongeldig of gaat hij automatisch naar de nummer 1 van de gekozen partij?
- Wat gebeurt er met je stem als je op nummer 30 van een partij stemt met maar 28 kandidaten? Is de stem dan ongeldig? Ook wanneer je duidelijk een partij hebt gekozen?
- Waar is de optie voor blanco stemmen op dit stembiljet model? Is het stembiljet oningevuld in de stembus stoppen een blanco stem?
- Krijgen mensen in de vier experimentgemeenten voorlichting en kansen om vooraf te oefenen? Naar voorbeeld van oefenstemlokalen met ervaringsdeskundigen van LFB, Stichting Prokkel of Alzheimer Nederland? Krijgen kiezers met een visuele beperking gelegenheid om eerst te oefenen met het nieuwe stembiljet met een stemmal?
- In de uitlegtekst van model 3 stembiljet: "Op het moment dat er 28 of meer partijen deelnemen aan een verkiezing wordt er een stembiljet gehanteerd waarbij op de vouw in het midden "een geen" tekst komt te staan. In de specificaties worden de afstanden hiervoor precies gegeven." Hier lijkt sprake van een typefout.
- Is het overzicht van partijen en kandidaten in het stemlokaal en het stemhokje aanwezig? En zo ja in welke vorm(en)? Meerdere vormen zijn noodzakelijk want als we het over de stemmal hebben dan hoort daar ook een kieslijst in audio bij. Sommige mensen zullen hem echter ook in braille en/of groter letter willen hebben.
- In de lay-out van de kiezershandleiding staat blanco stemmen direct onder de gewone stem. De pictogrammen lijken veel op elkaar. Kan dit niet beter meer gescheiden van elkaar genoemd worden?
- In de bijlage Beleidskompas wordt de bijdrage aan SDG's/Brede Welvaartsmonitor als "niet van toepassing" verklaard. Wij denken dat de doelen echter wel van toepassing zijn op deze experimentenwet. Specifiek op SDG 10, het verminderen van ongelijkheid, onder meer door het vergroten van de toegankelijkheid.
- De omschrijving van Artikel 2, Overzicht van kandidaten, roept bij ons vragen op. Hoe ziet dat er precies uit? Is er een tekening van beschikbaar?

ieder(in)

Uit de tekst begrijpen we dat er een horizontale “klapper” aan de achterwand van het stemhokje zit met een pagina per partij. Moet je om te stemmen met 1 hand de pagina met de partij van jouw keuze vasthouden en met de andere hand je stemformulier invullen? Wij kunnen ons voorstellen dat het mensen hier ondersteuning bij nodig kunnen hebben, omdat ze bijvoorbeeld niet beide handen tegelijkertijd kunnen gebruiken. Of is het de bedoeling eerst de lijst te bekijken en dan het nummer van de kandidaat naar keuze te onthouden? In dat geval kan het lastig zijn voor mensen die de nummers moeilijk kunnen onthouden. Kunt u meer duidelijkheid geven over dit proces en is dit getest met ervaringsdeskundigen?

- Het experiment wordt in 4 gemeenten uitgevoerd terwijl de pilot voor hulp in het stemhokje in 10 gemeenten gehouden wordt. Waarom wordt dit experiment niet ook in meer gemeenten gehouden?

Met deze vragen en verbeterpunten hopen wij bij te dragen aan een succesvolle uitvoering van dit experiment.

Betrekken van ervaringsdeskundigen

Tot slot vragen wij uw aandacht voor het betrekken van ervaringsdeskundigen. Dit is een belangrijk beginsel van het VN-verdrag Handicap: ‘Niets over ons, zonder ons’. Betrek de ervaringen die mensen hebben met de ondersteuning. Zorg dat de resultaten meegenomen worden bij de definitieve vormgeving van het stemproces. Betrek bij het verdere ontwerp en experiment ervaringsdeskundigen en hun vertegenwoordigende organisaties.

Wij stellen ons netwerk en onze ervaringsdeskundigheid graag beschikbaar voor de gemeenten waar het experiment gaat plaatsvinden.

Indien gewenst geven wij graag meer toelichting.

Met vriendelijke groet, namens alle betrokken organisaties:

Ieder(in)
Oogvereniging
KansPlus
Sien
LFB
Alzheimer Nederland
Stichting ABC

De Seniorencoalitie:
ANBO
KBO-PCOB
Koepel Gepensioneerden
NOOM
SOMNL

Illya Soffer
Directeur Ieder(in)